MINA

CASSIAN

„Disciplina

harfei"

„Luciditatea" de care s-a vorbit atîta în cazul Ninei Cassian constă, de fapt, în cultivarea lucidă de către poetă a unor emoţii. Toată dificultatea e că poezia nu e propriu-zis celebrală, mai izbitoare fiind sensibilitatea. Erotica mai ales pare a dezvălui o natură pasionată. Aşa se explică opinia aproape generală că poeta îşi cenzurează lucid dispoziţiile afective foarte vii, unind adică luciditatea cu pasiunea. Nimic mai neadevărat! Femeile nu ies în general, în lirică, din confesiune, două fiind atitudinile obişnuite, corespunzînd vîrstelor fundamentale: este o poezie a senzaţiei, în care se exprimă adolescenţa, şi una sentimentală, a maternităţii. Nina Cassian a vrut să evite şi pe una şi pe cealaltă, neînţelegînd însă că ele traduc în chip fatal poziţia femeii în univers, şi sînt tocmai de aceea generatoare de lirism. De aici a rezultat o poezie „lucidă", frenezia senzaţiei, patetismul gesturilor fiind simulat. Poeta nu se îmbată de univers, nici nu trăieşte dragostea, ea se **„analizează",** cultivînd toate atitudinile posibile. Poeziile au, toate, un uşor aer de mistificaţie, de pază: *„Am visat că s-a îndrăgostit de mine / cineva — şi-am vibrat | Cînd s-a uitat adine şi lung la mine l - şi nu era adevărat. / Cînd m-am trezit mai simţeam pe obraz | arsura acelor priviri. | Dar in oglindă-am văzut pe obraz l două dîre de lacrimi subţiri".* Lucrul e vizibil cu deosebire în erotică. Iubitul e „omul care aduce ploaie" (poezia e sugestivă, dar se observă „ideea"): ,, *Tu eşti omul care-aduce ploaie. / Braţele tale îmi curg de-a lungul trupului /privirea ta îmi clăteşte gîtul, /gura ta face să-mi crească la şold/o floare umedă, albastră, /Ai rupt inelul de aur / care mă logodise cu seceta, / inelul de aur uscat / gravat cu spin de cenuşă. / Neliniştea recoltelor îmi umflă pieptul. / Ciucuri de apă îmi spînzură la vîrful degetelor. / Tunete blînde călătoresc prin noi".* Cuplul îndrăgostiţilor aduce aminte de Romeo şi Julieta, şi poeta îşi pune în scenă ideea: *„Am urcat pe-această scară. | Ah, Romeo, Julieta... / Tu, sau eu eram vedeta? / Ce poveste dulce-amară / imitam, cu pătimaşe ' sărutări neînţelepte, / pe contemporane trepte / întrerupte de etaje?"* Se simte mereu că punctul de pornire nu e emoţia, ci intenţia de a ilustra. Iubirea, pentru a se împlini, cere sacrificiu? Atunci îndrăgostiţii vor fi Făt-Frumos şi Cosînzeana călătorind pe vultur spre tărîmul de sus şi se vor prăbuşi pentru că Făt-Frumos nu-şi taie coapsa pînă la os (trişează): *„ Vulturul dragostei, care ne purta peste-abis, | cerea carne mereu. / Dar Făt-Frumos |*

nu şi-a tăiat carnea pînă la os - | şi-am căzut amîndoi pe pămîntul deschis. | | Aşa e legenda, amintită destul. / Vulturul ţipă şi-acum, / nesătul!" Adesea, se înţelege, raportul între termeni e aproape arbitrar, ca în cutare poezie (de altfel, citabilă) unde între dragoste şi greiere se face legătura dintre doi... risipitori: *„ Toată iarna am jucat / (nu ca greierele, vara), / pe-un refren înstrăinat: / „Mio cară, mia cară... " / Toţi cîntau şi se iubeau /şi îşi ajungeau cu toţii. /Am decis atunci să beau | pan 'Ia fiind paharul nopţii. | Şi-n omăt, cu tălpi ar-'mde, /toată iarna am rămas. / / Vara, cînd a fost să cînte, /greierele n-avea glas ".* Aici se admite, discret, inconştienţa în iubire ca o formă de egoism inevitabil, în treacăt fie spus, există uneori cîte o înclinaţie ciudată, cum ar fi elogiul bărbatului „frumos", cu frunte-ngustă, fără idei, şi dinţi vicleni: *„ Dar îţi mulţumesc pentru această / frunte-ngustă, fără de idei, * ce mă lasă să privesc în tihnă / dulcea-ţi buză, dinţii tăi vicleni".*

Poate a ajuns, în genul ei, la virtuozitate evidentă. Specialitatea ei sînt „creioanele", multe de o indiscutabilă fineţe: *„ Vocea ta, şarpele dulce, / fierbinte de soare, | somnorosul Şarpe al casei, / încolăceşte-mi-l / în jurul mijlocului, /strccoară-mi-l prin păr / ca prin iarba de vară, / prelinge-mi-l în ureche / aşa cum s-a prelins otrava / In urechea tatălui lui Hamlet. / Vocea ta, şarpele"... ,,Acestui om care nu vrea / să-şi întoarcă faţa spre a mea, | i-aş putea sluji / cu-acelaşi ere: şi rost | cu care Isits a fost / adorat de Marii".*

Care este atunci ineficienta acestei poezii, luată în totul? Aş zice că lipsa de „mister", adică de concreteţe. De aceea ea şi durează în multe cazuri numai pe timpul lecturii. Cuvintele sînt reci, nemateriale, cînd ar trebui o vibraţie ascunsă, un freamăt, o foşnire de materie vie. Un cuvînt este, în poezie, spune poeta însăşi undeva, „un oraş locuit", sugerînd adică tocmai ideea de viaţă proprie a imaginii. O poezie numai cu idei, aşa zicînd, nu e posibilă. Pentru a deveni poezie, flacăra trebuie să ardă mai departe în tăciuni. Bănuim poezia în iradiaţia misterioasă a cuvîntului. Exemple pot fi date chiar din acest ultim volum al Ninei Cassian: *„Era un bou tăcut, / muind în praf copite liniştite, / cu pielea de culoarea pietrei, | cu albicioase coarne simetrice, cu fruntea pătrată. | O clipă am sperat — o clipă doar -/să mă înşel, şi să-i descopăr dedesubt / pateticele ugere materne, fecunde clopote, sau, dacă nu, /pe la grumaz, virila încordare muşchiulară /a taurului, în zadar |Era un bou neutru, fără patimi".* Ce are a face că poeta modifică motivul tradiţional al boului, lirismul vine aici din perplexitate, nu în faţa alegoriei, dar în faţa reprezentării. Boul muind liniştit copitele în praf, ugerele închipuite ca nişte clopote fecunde -

iată intuiţii remarcabile. Surpriza e de a descoperi mai mult lirism tocmai acolo unde ne aşteptam mai puţin. Cele cîteva „jocuri", interpretări ale copilăriei, sînt nu numai graţioase, dar profunde în felul lor: „ *Vine furtuna. Ceru-i solemn. / Copacii-ncremenesc într-o spaimă de lemn. / Cu păru-n dezordine, ca o plantă ţepoasă, / goneşte către casă, acasă. 11 Ai ajuns. Un geam trîntit de curent, / întunericul brusc, şi-apoi sclipeşte-un metal / orbitor! Apa intră-n oraş triumfal, / Cu hohotul fosforescent. / Tu, prin fereastră, priveşti afară / la frunzele care prind culoare şi-nvie, / atîrnat în frînghiile ploii de vară / condamnat la copilărie".*

(Contemporanul, nr. 39, 1965)

„Ambitus"

N-am fost niciodată un admirator fără rezerve al poeziei Ninei Cassian, dar nici n-am avut candoarea (pe care mi-o atribuie, într-o discuţie cu poeta, Adrian Păunescu) de a-i nega valoarea. Ce-i drept, n-am mai scris despre o carte a Ninei Cassian de multă vreme, dintr-un motiv sau altul; nu înseamnă că nu i-am citit cărţile. Poeta a trecut printr-un lung proces de clarificare ce mi se pare abia astăzi încheiat, cu *Ambitus,* cartea ei cea mai bună şi una din apariţiile cele mai interesante din lirica ultimilor ani. O afirmaţie atît de categorică -presupunînd că nu e vorba de unul din diagnosticele mele greşite de care Nina Cassian însăşi m-a învinuit odată! - trebuie sprijinită pe cîteva argumente principiale, înainte de a fi lămurită în amănunte. A dispărut, mai întîi, în *Ambitus,* retorica uscată care era, în *Disciplina harfei,* dar şi în *Sîngele,* o manieră de a ascunde lipsa spontaneităţii, în al doilea rind, o dată cu sicitatea frazei poetice a dispărut şi un manierism mai profund, constînd în imagini, gesturi, metafore, pe care poeta le cultiva ca pe nişte adevărate ticuri. In cele din urmă însă, în *Amhitus,* versul inteligent, vibrant, sensibil, se arată condus de o voce interioară, ale cărei accente amare şi sarcastice le percepem fără greutate. N-aş spune „sinceritate", fiindcă poate va fi fost sinceră şi înainte; dar o mare capacitate a cuvintelor de a traduce imediat mişcările spiritului. Această acuitate aproape dureroasă a poeziei Ninei Cassian este şi cea mai modernă însuşire a ei.

între ciclurile volumului există o legătură care transformă simpla culegere într-un itinerar spiritual. *Făpturi* este *Le Bestiaire* al Ninei Cassian, unde întruchipările groteşti ale fricii, ale neliniştii, ale vinovăţiei, sînt numite, arătate: *Lamenta* este plînsul sfîşietor; *Polemică* este revolta; *Vrăji* este, din nou, exorcizarea durerii.

„Eu scriu liber despre toate astea, / dar toate astea mă terorizează", se explică Nina Casian în poezia care încheie primul ciclu. ***Meditaţia asupra terorii*** nu poate fi separată, pentru poetă, de meditaţia asupra poeziei, cîtă vreme poezia nu este o reproducere a fricii, dar un act eliberator care ţine de sentimente şi de cuvinte în acelaşi timp de fiinţa lucrurilor şi de lucrurile cărora le dăm fiinţă: *„Eu, scriindu-le, am vrut să le eliberez, /dar toate astea nu ştiu decît să înşface şi să devore, / toate astea nu se simt libere decît omorînd. / Ele nu cred în viaţa de dincolo a Poemului".* în acest fel, dacă nu este o copie a realului, poemul nu este nici o evaziune din real: ci o metamorfoză a realului. Scriind, poetul nu lasă pe seama naturii iubirea, suferinţa, oroarea, nu acesta este înţelesul eliberării sale: numind, el creează iubire, suferinţă, oroare şi, creînd, devine liber.

Făpturile Ninei Cassian sînt arătări ale fricii, ale întunericului, ale pasiunii, ca monştrii lui Goya: făpturi supranaturale, groteşti. Cîteodată, semnificaţia lor este explicită ***(Fabulă);*** mai des, ca şi la Apollinaire, fabuloasele păsări şi animale sînt simboluri ermetice. Omida hidoasă poate fi o himeră pentru forţele telurice care invadează conştiinţa.

„ Uriaşă omidă verde / îngrăşată cu ploaie < \i tînge de frunză, / omida enormă cu perii stîrniţi /al cărei cap e botul şi ale cărei antene violete / neliniştesc aerul - / furtuna mi-a aruncat-o pe masă / într-o seară timpurie, / într-un ceas de frig, / ca să fiu nevoită s-o privesc / tîrîndu-se, inconştientă de simbolul cu care mă pedepsea, / dar foarte tenace în înaintarea / ei spre mine, omida / cu carnea ei electrică, / venind cu violentă încetineală, / intrîndu-mi în orbită, / grasă, verde, oarbă, udă, /pentru totdeauna".

Girafele ar putea simboliza inconştienţa sau egoismul sau singurătatea sau exilul:

,, Cum mergeau, / cînd încrucişîndu-şi gîturile, / cînd cu gîturile paralele, / în plutirea lor de film încetinit, / albe-cafenii, amestecîndu-şi cîteodată / blondele contraste, devenind / selenare capete şi trupuri, / nemaiputîndprivi la lucruri / decît de la-nălţimea lunii (...)"

Este remarcabil apoi sensul de joc din alte poeme ale ciclului; jocul reprezintă-, în literatura modernă, una din căile pe care tragicul se preface în grotesc. Lebăda cu nas ca himeră a anxietăţii, August prostul ca simbol pentru inocentul ce se sustrage arbitrarului forţei -acestea sînt personaje copilăreşti, din basme, încărcate de semnificaţii tulburătoare. Aducătorul de speranţă este un Godot liric, prin urmare jocul înseamnă aici frica de prezenţa necontenită a morţii. Poezia este excepţională: *„Dragul meu Ionică Ion, / vechi prieten de şotron, '*

din capul tău ciugulește / o pasăre ca un peşte; / scoate roze, verzi „planete ", / ostenite, violete. / Dragul meu Ionică, / te iubesc de frică. || Un picior îţi stă dreptate, / celălalt aproape-n moarte. | Negru şi alb, trupul tău, / stors Intre bine şi rău; | în loc de unghii ai flori, | tu care nu poţi să mori / şi te înmulţeşti, te caţeri, / şi îţi dai capul la paseri. || Te iubesc, Ionică Ion, / prea ciudate histrion, / cu ochii goluri de aburi, / cu părul, umede prapuri, / cu mîinile, ramuri in cuie / prinse pe-o veche statuie, / gură de noroc / închisă la loc. || Dragul meu Ionică, / te iubesc de frică".

În ***Lamenta*** lirismul devine mai direct în cîteva confesiuni - ***Cine ar fi crezut, Mă taie în două, Mă sperie, Eu nu sînt de vină, Va mai veni o seară*** - pline de amărăciune: *„ Nu-mi spuneţi cuvinte înţelepte, / le cunosc mai bine decît pe mine însumi. || Spuneţi-mi doar: | ce e de făcut / pentru a scoate afară din mine | aceste vapoare naufragiate / pline de cadavre / şi de vase de bucătărie sparte?"* Dar abia în ***Polemici,*** vom regăsi sarcasmul care ţine întins ca o coardă versul. Cînd este clocotitoare, imaginaţia poetei face de nerecunoscut mai vechile deprinderi retorice:

„ Vă las, n-am să vă mai ating. Mi-aţi spus | de-atîtea ori că nu vă sînt pe plac / deşi mi-am desenat atent portretul, / şi numai după schiţa voastră. Dar / pesemne nu pot imita nimic, / n-am nici îndemînarea şi nici harul | de-a semăna cu voi, şi nici cu mine. / Zîmbesc - şi totul se răstălmăceşte /în rînjet! Rid —şi.lumea-ntoarce capul/mustrîndu-mă pentru necuviinţă. / Cînd plîng - prileju-i prost ales, căci iată, | e tocmai sărbătoare în cetate | Fac o statuie - şi mulţimea strigă: / «îşi face chip cioplit!» Iar cînd tînjesc / de-o boală grea — atunci e socotită / o viclenie a sumbrului meu trup / spre a isca o molimă subtilă... / Vă las, vă las, vă las... ".

Teribila spovedanie se cheamă ***Tirada*** din penultimul act. în sfîrşit, din ultimul ciclu aş putea cita ***Galop în oglindă, Uşile, Ceremonii pe ger, Vrajă-n vrajă,*** cea din urmă revenind la tema poeziei şi a morţii, a jocului, a numelui, a singurătăţii creaţiei, care explică aşa de adînc, prin factura ei de compoziţie ilogică, infantilă, sensul demitificant al întregului volum.

(România literară, rar. 34, 1969)

„Loto poeme"

Punctul de plecare al ***Loto-poemelor*** Ninei Cassian este satiric: *„Dacă n-ar fi ea însăşi o deformare, aş spune că în aceste pagini încerc caricatura unor deformări (de spirit, de atitudine, de morală,*

de limbaj)". Destinate aparent copiilor, utilizînd nenumărate forme ale jocului, calambururi şi pure absurdităţi verbale, poeziile au caracter ironic, parodic, de o mare varietate de atitudini, de la glumă la umorul negru şi absurd al suprarealiştilor, de la surîsul fin ce împunge ca un ac, la caricatura grotescă. Este aici ceva din Jarry şi Morgenstern, din Apollinaire, din Tristan Tzara, din Marin Sorescu. Extravaganţele de limbă reprezintă, în fond, un mijloc de simulaţie, hazul are un revers de sumbră melancolie, veselia vorbăreaţă ascunde spaima: „ *Tîrîtoarea mea, Molloy, / osul ţi-l văd prin carne. / Oare-o să se răstoarne / ochii tăi, ouă moi? / Trage-ţi limba, bag-o bine-n gură / înainte de a-şi desface / croitoreasa cea sură / foarfecele tenace. // Monstrul meu jucărie, / pe pămînt, prin pietriş, / cu o ultimă bucată vie / - splina şontîc-şontîc, tîrîş-grăpiş...".*

Făpturi ciudate, ca tîrîtoarea Molloy, de apocalipsă domestică, umplu camera, se ascund sub covor, sub cuvertură, pîndesc la fereastră, şi la uşă. Sînt aceleaşi, le recunoaştem, din ***Ambitus,*** din ***Recviem:*** *„Am un covor cu guşteri. Ce idee! /Cum calc pe el, cum sare şi svîcneşte / o virgulă de fiere. E un chin / Să calci pe ornamente de venin. // Nici patul nu e mai odihnitor / în loc de cuvertură am un tigru. /Stă toată noaptea ochi in ochi cu mine /şi, dacă nu-i e foame, se abţine. // Odaia asta plină de făpturi / e un tărîm al pîndei şi-al teroarei. / Dacă deschid fereastra, vine-un corb / şi-mi tatuează* ***nevermore*** *pe corp // Iar dacă vreau să ies, să fug în lume, / mă-aşteaptă, stînd la uşă, un anume «Cerber Prognatus». Şi-o culme că, / în loc să mă sfîşie, mă adulmecă".*

Evident, Nina Cassian şi-a pus la punct un limbaj direct, dur, descărnat. Cuvintele sînt şfichiuitoare, sarcastice. Poeta nu menajează pe nimeni, nici pe sine, ironizîndu-se mereu. Mai adînc, atitudinea aceasta trădează o neîncredere în forţa eliberatoare a poeziei. Cadenţele generoase, amplele construcţii au fost înlocuite de acest lirism extenuat şi, adesea, prea economicos, fantezia s-a reprimat. Dacă e, în ***Loto-poeme,*** o artă a caricaturii, deformatoare, groteşti, nu-i mai puţin vizibilă deformarea artei înseşi, prin reducţie stilistică şi repetarea a aceloraşi obsesii. Ca un alt Cerber Prognatus, manierismul pîndeşte la uşa poetei.

(România literară, nr. 29, 1972)

„Numărătoarea inversă"

Poezia Ninei Cassian este, în ***Numărătoarea inversă,*** la fel de acut biografică şi, într-un anume sens, ocazională, cum a mai fost şi ***Recviem*** şi ***De îndurare.*** A devenit un jurnal de vîrstă, dacă pot spune

aşa, înregistrarea stărilor sufleteşti (un ghem de spaime) provocate de îmbătrînire, de ideea morţii, de pierderea iluziilor. Fără ocolişuri şi fără complezenţă, poeta constată că a început „numărătoarea inversă". Prima poezie din carte, scoasă în faţa ciclurilor, este cît se poate de clară: *„Spre mamă, spre tată, drumul meu. •/ Et"rnă solicită, îmi fac semn, / abia învăţ să merg înapoi. / Mă apropiu de aburul casei, / de copilărie - / acest cadavru care continuă să dezvolte arome. / Mă-nghite treptat copilăria defunctă, / mă absoarbe prin multiplii ei pori. // Pier, mîncată de copilărie / si de părinţii mei devoratori".* Tot aşa de directă şi de simplă este şi poezia următoare: *„Cum am pierdut luna / în care mă scăldam în fiecare an / ca să-mi restaurez tinereţea? / Am pierdut-o ca pe un unguent de preţ; / mi-a curs printre degete, / l-a supt nisipul. // Şi iată, vine umbra mare / peste pielea mea zbîrcită, / vine umbra mare /şi se strînge în văgăuna cearcănelor mele /şi mai pune un cearcăn supliment / ca un caic de lună neagră / sub sinul meu întristat".*

Acesta fiind climatul moral-afectiv din majoritatea poeziilor (cuprinse în trei cicluri din cinci ale cărţii: ***Ceasul întrebării, Subcuthanate*** şi ***Radiografii de vară),*** trebuie să observăm că francheţea confesiunii, sinceritatea foarte crudă, lipsa oricărei sofisticări a emoţiei sînt totuşi filtrate printr-o artă poetică extrem de rafinată. Biografismul e prelucrat cu ajutorul unor vechi motive literare, inaparente pentru ochiul neatent şi inexpert. Descifrarea lor dă la iveală existenţa a cel puţin două straturi lirice, suprapuse şi uneori împletite, ca firele de lînă din tricotaj. Cel dintîi este acela brut, material al sentimentului propriu-zis, pe care-l recunoaştem uşor după sunetul elegiac ori patetic; celălalt strat e compus din **toposuri** literare, rezultate din destrămarea unor lucrături anterioare, şi necombinate acum în mod original. Versurile Ninei Cassian descoperă spontan nu numai întîiul limbaj al confesiunii sentimentale, dar şi pe acesta din urmă, plin de teme culturale, poetice, de imagini clasice.

O astfel de imagine este a „sinului întristat", din poezia citată înainte. O regăsim în altă poezie: *„- Eşti aceeaşi, spune soarele. / Frumosul tău sîn, vremea nu-l apasă".* (Se înţelege că acestei încurajatoare constatări i se va răspunde mai departe prin reafirmarea motivului). Iată încă o poezie: *„Nu pot contesta / supleţea florii purpurii / din grădina de vară, / nici văzduhul blajin al orei / şi, totuşi, încep să tremur / In voalul meu de dansatoare, / bruscată de un înger imaginar. /1 Degetele mi se deformează / unul cîte unul; / nu mai pot modela cu ele / gîtul înalt al zeiţei, / nu mai pot fi / trestia, / nalba, / iedera, / et caetera... "* simplitatea este aici înşelătoare, ca şi aspectul

„naiv", stîngaci, primitiv. Există o cutie de rezonanţă datorată tocmai folosirii unor motive literare binecunoscute şi care ne reamintesc de toată acea poezie medievală inspirată din precaritatea vieţii, din sentimentul de fanare şi pieire a tot ce este viu, din provizoriul şi fragilitatea alcătuirilor lumeşti. Corpul omului ca şi al florii se usucă, se veştejeşte şi devine ţarină. Degetele mîinii se îndoaie şi se răsucesc ca nişte frunze galbene. Aceeaşi toamnă se abate asupra tuturor făpturilor şi le preface în ţarină. Cine nu-şi aminteşte de ***Viata lumii*** a lui Miron Costin, unde viaţa e comparată cu aţa *„prea subţire şi-n scurtă vreme trăitoare",* iar zilele omului cu *„umbra de vară"?* D. Cantemir foloseşte şi el imagini similare: *„Eu m-am vechil, /m-am veşted-it /şi ca florile de brumă m-am ovilit".* Motivele sînt de fapt biblice şi le întîlnim la Dosoftei prelucrate sumar: *„Că-mi trec zilele ca fumul, | Oasele mi-s seci ca scrumul. / Ca neşte iarbă tăiată / Mi-este inima secată"* Acesta e registrul secund din elegiile Ninei Cassian, care nu numai le nuanţează expresivitatea, dar adaugă un grăunte de umor pateticelor plîngeri. Umorul vine din relativitate. Orice asemenea motiv străvechi e indiciu că şi alţii, înaintea noastră, au îmbătrînit şi au murit, că piesa în care jucăm este de cînd lumea. Poeta tratează, de exemplu, într-o poezie, cu bun simţ şi ironie, o temă cum ar fi **cârpe diem,** bucură-te de clipă: *„Cu toate surpările din mine, / ştiu să recunosc o :i perfectă: / marea fără umbră, / ceru] fără cută, | aerul arcuit ca o binecuvîntare. / / Cum de s-a salvat această zi / din edictele agresorului-timp? / Nepermisă e ziua aceasta / cum nepermisă e starea de bine. /Ameţiţi ca de libertate, /ne lovim unii de alţii / şi rîdem într-o gamă acută, superstiţioasă, / întrucît ştim că nu* e *îngăduit. || Poate că e un altfel de capcană /Această perfecţiune / de aer nealterat, / de apă nemurdărită de spaimă. Să ne bucurăm repede, /' repede, /repede".*

Desigur, acest din urmă motiv, ca şi toate celelalte, nu mai au la poetul modern aura religioasă de la poeţii medievali. Secularizarea motivelor biblice presupune o altitudine diferită faţă de viaţă şi moarte. Eclesiastului toate îi apăreau deşarte, întoarcerea în ţarină, ofilirea, vestejirea, îi păreau fireşti, din acest unghi. Oricît, omeneşte, poeţii vechi s-ar fi îndepărtat de ortodoxia viziunii Eclesiastului, introducînd în vers simţirea lor speriată de moarte şi de „hicleana viaţă", ei rămîneau pătrunşi de duhul divin. Perspectiva din poemele Ninei Cassian e laică. Transcendenţa s-a golit ori se simbolizează printr-o abstractă putere discreţionară. Zeii au devenit Stăpînii şi voinţa lor are ceva absurd: *„ Am capacitatea de somn / a puilor de animal. ' Oriunde, pe pămînt, între frunze, / lîngă picior de om sau de piatră, / pot dormi,.*

în total abandon, / cu cele patru membre dulce răstignite, / mă poţi călca şi strivi, / nu mă mişc decît în ultima clipă / şi cu un mic zbierat, mă refugiez undeva / intr-un alt loc de somn. | | înseamnă că încă nu m-au golit stăpînii / de instincte, de lene, de grafie, / încă nu m-au nevrozat terori/e, / dorm cu mare dăruire şi forţă: / în poziţii superbe, / ba mai şi visez / (ceea ce scapă controlului)". Acest fel de sustragere e tipică. Poeta nu-şi iubeşte obedienţa fatală faţă de legile naturii. Autoironia şi umorul sînt forme de protest, dacă nu chiar de revoltă. Pe această cale pătrunde în poezii un aer ceva mai vesel: de fapt, o încercare de a exorciza destinul jirin joc. Spiritul ludic e utilizat cu măiestrie de poetă încă de mult. îl aflăm şi acum chiar din titlul unui ciclu: ***Subcuthanate*** (unde ortografierea neobişnuită trimite la ***Thanatos).*** Jocul e adesea interpretat ca o vrăjitorie. Vrăjitoria e o magie ludică. Poeta sugerează tot felul de metamorfoze, ca şi cum. în felul acesta, metamorfoza finală ar deveni mai suportabilă, prin relativizare. După ce fantezia construieşte mici monştri şi evenimente ale vieţii lor, luciditatea readuce totul la realitate: *„Solzii care mă acoperă / sînt de culoarea pămîntului. / Parcă aş fi un crocodil / adaptat la mîlul înconjurător, / nemişcat, cu ochi aparent adormiţi, l* ***fioros i*** *înăuntru. //Animalul mărunt ar trebui să se ferească de mine / iată-l, ţopăind în neştire, / botul lui mustăcios îmi atinge spinarea. / îmi simt fălcile încnrdîndit-se, / gata să se desfacă | în marele căscat asasin. /> Nu se întîmplă nimic. / Sînt numai o femeie bâtrînâ"* Altădată imaginea pădurii din Birman e repetată de aceea a unor mături dese şi verzi care şterg totul în cale: *„Imense mături verzi, / ca o pădure-n mers - /foşnind, mă împresoară / şi mătură din jur / tot ce-a fost viu şi pur / odinioară. || Acuma, locu-i gol / ca după un pîrjol. || Se odihnesc alături / urîtele de mături".*

întreg ciclul final ***(Soiturile pămîntului)*** prelucrează în manieră ludică elemente folclorice sau fabuloase. Micile basme lirice de aici sînt în definitiv tot nişte fabule ale vieţii şi morţii. Alte poezii amintesc de tînguirile lirice ale lui Conachi sau ale Văcăreştilor, rescrise modern. Tema medievală a extincţiei reapare în aceste poezii metafizice:,, *Coada ochiului prelungindu-se / Cuta buzelor adîncindu-se / Carnea stelelor adumbrindu-se / Fruntea fraţilor duşmănindu-se / Zarea pulberii înteţindu-se / Gheara smulgerii ascuţindu-se / Floarea soarelui asfinţindu-se".* Ca pretutindeni în această remarcabilă carte, sinceritatea patetică şi autoironia caustică îşi asociază o tehnică foarte subtilă, o ingeniozitate formală, o mare disponibilitate ludică.

(România literară, nr. 32, 1983)